

Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 111¹⁶ Господарського процесуального кодексу України, за II півріччя 2013 р.

Спори про укладення, зміну, розірвання договорів

За змістом ч. 2 ст. 10 Закону від 10 квітня 1992 р. № 2269-ХІІ «Про оренду державного та комунального майна» договір оренди державного майна має відповідати типовому договору оренди відповідного майна, затвердженому наказом Фонду державного майна України.

Зокрема, умовами Типового договору оренди цілісного майнового комплексу державного підприємства (структурного підрозділу підприємства), затвердженого наказом Фонду державного майна України від 23 серпня 2000 р. № 1774, передбачено, що перегляд на вимогу орендодавця орендної плати з підстав зміни Методики

розрахунку орендної плати за державне майно та пропорції її розподілу, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 1995 р. № 786 (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин), змін централізованих цін і тарифів, прийнятих пізніше, ніж укладений договір, та в інших випадках є підставою для зміни орендної ставки за користування цілісними майновими комплексами і не свідчить про недопустимість зворотної дії в часі актів цивільного законодавства (постанова Верховного Суду України від 20 серпня 2013 р. у справі № 3-19гс13).

Спори про визнання правочинів недійсними

Договір, укладений не уповноваженою на те особою, визнається недійсним із підстав, передбачених ст. 215 Цивільного кодексу України

(далі — ЦК; постанова Верховного Суду України від 20 серпня 2013 р. у справі № 3-16гс13).

Застосування позовної давності

1. Обізнаність прокурора і Фонду державного майна України про наявність оспорюваних правочинів не є підставою для висновку про пропуск строку позовної давності та необхідність застосування положень ст. 267 ЦК. Тому неправомірною є відмова суду прокуророві у задоволенні позовних вимог у зв'язку з пропуском строку позовної давності, оскільки прокурор та позивач не є сторонами оспорюваних угод і були позбавлені права під час судового розгляду перевіряти повноваження осіб, які уклали ці правочини (постанова Верховного Суду України від 20 серпня 2013 р. у справі № 3-18гс13).

2. Відповідно до ч. 2 ст. 260 ЦК порядок обчислення позовної давності не може бути зміне-

ний за домовленістю сторін. Таким чином, суди обґрунтовано визнали положення п. 7.2 договору (в якому сторони фактично змінили порядок обчислення позовної давності за вимогами про стягнення пені за прострочену суму, встановивши, що строк позовної давності за вимогами про стягнення неустойки починає свій перебіг не з моменту прострочення платежу, а з дати, що визначається шляхом зворотного підрахунку шести місяців від дати звернення постачальника з позовом) недійсними і такими, що суперечать вимогам ч. 2 ст. 260, ст. 261 ЦК та ч. 6 ст. 232 Господарського кодексу України (далі — ГК; постанови Верховного Суду України від 28 січня 2014 р. у справі № 3-39гс13 та від 28 січня 2014 р. у справі № 3-40гс13).

Спори щодо виконання господарських зобов'язань. Відповідальність за порушення зобов'язань

1. Відповідно до ч. 1 ст. 546 ЦК виконання зобов'язання може забезпечуватися, зокрема, і неустойкою. Умовами договору сторони передбачили, що у разі порушення терміну поставки продукції застосовується неустойка у вигляді пені, що становить 2 % від вартості непоставленого (недопоставленого) в строк товару за кожен день прострочення його поставки. Проте порушення строку поставки товару не перетворює неустойку на пеню за порушення грошового зобов'язання так само, як і обов'язок поставачальника поставити товар не стає грошовим зобов'язанням. За таких обставин не можна обмежувати пеню подвійною обліковою ставкою Національного банку України, посилаючись при цьому на норми Закону від 22 листопада 1996 р. № 543/96-ВР «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» і ч. 3 ст. 549 ЦК.

У разі якщо належні до сплати штрафні санкції надмірно великі порівняно зі збитками кредитора, суд має право зменшити розмір санкцій відповідно до ч. 1 ст. 233 ГК. Схоже правило міститься у ч. 3 ст. 551 ЦК, згідно з якою розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків та за наявності інших обставин, які мають істотне значення (постанова Верховного Суду України від 3 грудня 2013 р. у справі № 3-35гс13).

2. Якщо умовами укладеного між сторонами договору розмір процентів за користування продавцем чужими грошовими коштами не встановлено, помилковим буде нарахування та стягнення з відповідача із застосуванням аналогії закону на підставі приписів статей 536, 692, 1048 ЦК процентів за користування чужими грошовими коштами у зв'язку з неналежним виконанням

зобов'язань з оплати товару, одержаного за договором поставки.

Оскільки договори поставки та договори позики є різними за своєю правовою природою і регулюють різні види цивільних правовідносин, а аналогію закону можна застосовувати виключно у разі подібності спірних неврегульованих відносин, застосування до договору поставки положень про договір позики (зокрема, ст. 1048 ЦК) є безпідставним (постанова Верховного Суду України від 2 липня 2013 р. у справі № 3-11гс13 та від 20 серпня 2013 р. у справі № 3-22гс13).

3. Вимога про списання заборгованості на підставі Закону від 12 травня 2011 р. № 3319-VI «Про деякі питання заборгованості за спожитий природний газ та електричну енергію» відповідає положенням ст. 16 ЦК та ст. 20 ГК, якими передбачено можливість захисту прав та інтересів у спосіб, установлений законом або договором (постанова Верховного Суду України від 15 жовтня 2013 р. у справі № 3-29гс13).

4. Стягнення з поставачальника суми попередньої оплати, перерахованої за договором на поставку природного газу, не вважається грошовим зобов'язанням у розумінні ст. 625 ЦК.

За такі дії поставачальник несе відповідальність, передбачену ч. 3 ст. 693 ЦК, коли на суму попередньої оплати нараховуються проценти відповідно до ст. 536 цього Кодексу від дня, коли товар мав бути переданий, до дня фактичного передання товару покупцеві або повернення йому суми попередньої оплати. Договором може бути встановлено обов'язок продавця сплачувати проценти на суму попередньої оплати від дня одержання цієї суми від покупця (постанова Верховного Суду України від 15 жовтня 2013 р. у справі № 3-30гс13).

Спори, що виникають із договорів найму (оренди), лізингу

1. Правові наслідки невиконання зобов'язань при припиненні договору фінансового лізингу передбачено нормами Закону від 16 грудня 1997 р. № 723/97 «Про фінансовий лізинг». Отже, за таких обставин помилковим буде застосування положення ст. 785 ЦК, що передбачає стягнення неустойки в розмірі подвійної плати за користування річчю за час прострочення у разі неповернення наймодавцеві предмета найму (постанова Верховного Суду України від 17 вересня 2013 р. у справі № 3-25гс13).

2. Відповідно до ч. 4 ст. 653 ЦК сторони не мають права вимагати повернення того, що було виконане ними за зобов'язанням до моменту зміни або розірвання договору, якщо інше не встановлено договором або законом. Таким чином, після розірвання в односторонньому порядку договору лізингу та повернення лізингодавцем спірного предмета лізингодавець не має права вимагати оплати цього предмета (постанова Верховного Суду України від 1 жовтня 2013 р. у справі № 3-28гс13).

3. У разі розірвання договору лізингу вимоги лізингодавця щодо стягнення з лізингоодержувача в складі заборгованості за лізинговими платежами такої складової частини лізингового

платежу, як відшкодування вартості цього майна, що залишилося у власності позивача, є безпідставними (постанова Верховного Суду України від 29 жовтня 2013 р. у справі № 3-31Гс13).

Спори, що виникають із кредитних правовідносин

Частиною 2 ст. 58 Закону від 7 грудня 2000 р. № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» (далі — Закон № 2121-III; у редакції, чинній на момент виникнення між сторонами спірних правовідносин) встановлено, що банк не відповідає за невиконання або несвоєчасне виконання зобов'язань, зокрема, у разі оголошення мораторію на задоволення вимог кредиторів. Протягом дії

мораторію не нараховуються неустойка (штраф, пеня), інші фінансові (економічні) санкції за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань перед кредиторами та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів; п. 2 ч. 3 ст. 85 Закону № 2121-III) (постанова Верховного Суду України від 2 липня 2013 р. у справі № 3-12Гс13).

Спори, що виникають із корпоративних правовідносин

Виявлення факту підробки підпису одного з учасників товариства на протоколі зборів цього товариства про внесення змін до установчих документів має правове значення, зважаючи на таке.

За змістом положень ч. 5 ст. 8, ч. 11 ст. 29 Закону від 15 травня 2003 р. № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» (у редакції, чинній на момент виникнення між сторонами спірних правовідносин) установчі документи юридичної особи, а також зміни до них, викладаються письмово, прошиваються, пронумеровуються та підписуються засновниками (учасниками) або уповноваженими особами, якщо законом не встановлено інший порядок їх затвердження. Справжність

підписів засновників (учасників) або уповноважених осіб на установчих документах повинна бути нотаріально засвідчена, а засновницькі договори — нотаріально посвідчені. У випадках, передбачених законом, установчі документи повинні бути погоджені з відповідними органами державної влади. Державний реєстратор має право залишити без розгляду документи, подані для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, зокрема, якщо: документи не відповідають вимогам, установленим частинами 1, 2, 4, 6, та 7 ст. 8, ч. 5 ст. 10 та ч. 21 ст. 22 цього Закону; документи подано особою, яка не має на це повноважень (постанова Верховного Суду України від 10 вересня 2013 р. у справі № 3-20Гс13).

Спори, що виникають із земельних правовідносин

1. Якщо на орендованій земельній ділянці з дозволу орендодавця орендарем зведено нерухоме майно, яке згодом продано третім особам, то після переходу права власності на об'єкт нерухомого майна до набувача цього майна переходять і ті права на відповідну земельну ділянку, на яких вона належала відчужувачу, — право власності або право користування.

Оскільки законодавством передбачено можливість дострокового розірвання договору оренди за рішенням суду на вимогу однієї зі сторін договору в разі, якщо фактичне користування земельною ділянкою та зведеною на ній будівлею здійснює її новий власник, а попередній землекористувач добровільно відмовився від права користування цією земельною ділянкою, на вимогу

орендаря орендодавець зобов'язаний погодитися на розірвання договору оренди земельної ділянки та прийняти цю земельну ділянку (постанова Верховного Суду України від 20 серпня 2013 р. у справі № 3-15Гс13).

2. Відповідно до статей 21, 30 Закону від 6 жовтня 1998 р. № 161-XIV «Про оренду землі», ст. 24 Закону від 3 липня 1992 р. № 2535-XII «Про плату за землю» і статей 628, 632 ЦК законодавча зміна нормативної грошової оцінки землі може бути підставою для зміни розміру орендної плати в односторонньому порядку, якщо це погоджено сторонами у договорі (постанова Верховного Суду України від 20 серпня 2013 р. у справі № 3-21Гс13).

3. Нормативна грошова оцінка земель є основою для визначення розміру орендної плати, а

зміна нормативної грошової оцінки земельної ділянки є підставою для перегляду розміру оренд-

ної плати (постанова Верховного Суду України від 3 грудня 2013 р. у справі № 3-34гс13).

Спори про відшкодування шкоди

За змістом ч. 2 ст. 48, ч. 1 ст. 49, ст. 110 Водного кодексу України забір води без дозволу на спеціальне водокористування є самостійною підставою для нарахування та відшкодування збитків за підпунктами 1.2, 9.1 Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання

водних ресурсів, затвердженої наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20 липня 2009 р. № 389, і не поєднується з іншими діями, зокрема забрудненням підземних вод, за яке також встановлено самостійну відповідальність (постанова Верховного Суду України від 3 вересня 2013 р. у справі № 3-26гс13).

Справи про банкрутство

Згідно з абз. 2 ч. 4 ст. 12 Закону від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) встановлено загальну заборону на нарахування штрафу і пені протягом часу дії мораторію на задоволення вимог кре-

диторів, і її зміст не обмежується припиненням заходів забезпечення конкурсних вимог. Тому упродовж дії мораторію неустойка за невиконання поточних грошових зобов'язань не нараховується (постанова Верховного Суду України від 1 жовтня 2013 р. у справі № 3-27гс13).

До відома авторів

До розгляду у «Віснику Верховного Суду України» приймаються оригінали авторських статей/матеріалів обсягом не більше одного авторського аркуша (40 тис. знаків) українською мовою у друкованому та електронному вигляді (формат текстового файлу .rtf або .doc, кегль шрифту 14 pt, інтервал між рядками 1.5). Рукописні оригінали не приймаються.

Оригінал має бути обов'язково підписаний автором (усіма співавторами). До нього додаються фото авторів (розмір 10×15 см), віддруковане на фотопапері без тиснення або записане на електронному носії (формат відповідного файлу .jpg, розподільна здатність зображення 300 dpi), а також короткі анкетні дані: прізвище, ім'я та по батькові, місце роботи, посада, вчений ступінь, адреса (із зазначенням поштового індексу та адміністративного району, в тому числі у місті), контактні телефони, факс, адреса електронної пошти, ідентифікаційний номер, письмовий дозвіл видавництву на обробку та зберігання персональних даних. Ілюстрації (фотографії) до тексту також мають супроводжуватися відповідними підписами.

Відповідно до вимог ВАК наукові статті повинні мати такі необхідні елементи: постанов-

ка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких пропонується розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з проведеного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

До тексту статті долучається анотація (у середньому — 500 друкованих знаків) українською мовою, а також рішення кафедри вузу чи відділу наукової установи про рекомендацію статті до опублікування.

Якщо статтю або окремі її фрагменти (цитати, епіграф тощо) перекладено українською мовою з російської, англійської або іншої іноземної мови, необхідно подати ксерокопію оригіналу.

Автори мають дотримуватися таких вимог до оформлення посилань на літературні джерела: зазначити прізвища авторів, укладачів, відповідальних редакторів та ін., видавництво, рік і місце видання, загальну кількість сторінок або номер сторінки, з якої взято цитату. Бібліогра-

фічний опис іноземних джерел потрібно подавати мовою оригіналу, долучаючи до статті ксерокопії титульних сторінок цих видань. Нумерація виносок має бути єдиною для всієї статті (а не для кожної сторінки окремо), наводити їх слід на відповідних сторінках, а не в кінці статті.

При посиланні на нормативно-правовий акт необхідно зазначити його повну назву, дату прийняття, номер (для відомчих — коли і ким затверджено), коли й за яким номером зареєстровано в Міністерстві юстиції України, а також офіційне джерело опублікування первісного тексту та змін і доповнень.

Автори не повинні передавати ці ж матеріали іншим виданням до вирішення питання про їх опублікування у «Віснику Верховного Суду України». Редакція може не поділяти думку авторів статей. Відповідальність за достовірність інформації, що міститься в опублікованих матеріалах, точність посилань на нормативні акти й інші джерела несуть автори.

Рукописи повертаються лише в разі, коли буде визнано доцільним їх доопрацювання. Редакція має право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви з подальшим погодженням із автором.